

GOEDE VRIJDAG
18 APRIL
2025

OUDE KERK
HELVOIRT
14.30 UUR

OPEN KERK

HELVOIRT

VOORAF

Meditatief orgelspel

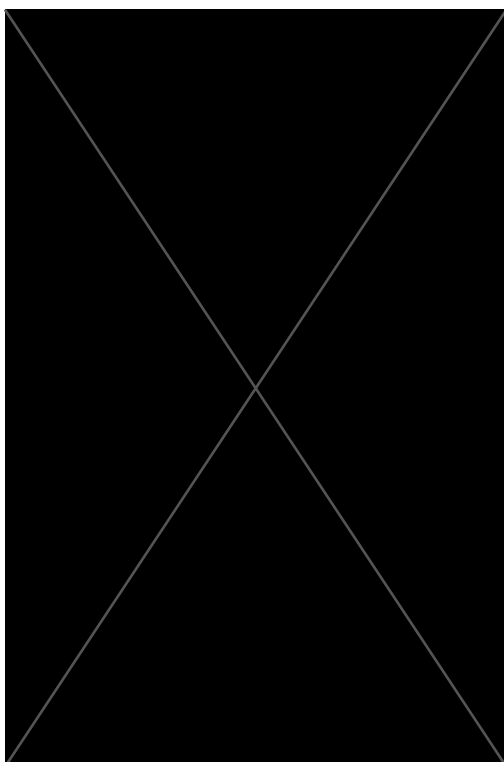
**AFSCHEID EN HEENGAAN
VAN JEZUS VAN NAZARET**

Jezus heeft tot bloedens toe geleefd,
tot de dood en er ver voorbij.
(Erwin Mortier)

Komende vieringen Open Kerk

Zaterdag 19 april	<u>21.00 uur</u>	Paaswake
Zaterdag 3 mei	19.00 uur	Viering
Zaterdag 17 mei	19.00 uur	Viering

Voor wie de vieringen in Open Kerk
mogelijk wil blijven maken:
NL 80 INGB 0006 23 20 91
t.n.v. Open Kerk Helvoirt.
www.openkerkhelvoirt.nl

OPEN KERK

HELVOIRT

INTREDE

*Allen gaan staan, terwijl de voorgangers in stilte
van achteren naar voren komen;
daarna gaan we zitten.*

LIED

*Het brood in de aarde gevonden,
het brood door handen gemaakt,
het brood van tranen en zorgen,
dat brood dat naar mensen smaakt.*

*Het brood van oorlog en vrede,
het dagelijks eendere brood,
het vreemde brood van de liefde,
het stenen brood van de dood.*

*Het brood dat wij duur verdienen,
ons lichaam, ons geld, ons goed,
het brood van ons samen leven,
die schamele overvloed.*

*Dat brood dat wij moeten eten
om niet verloren te gaan.
Wij delen het met elkander,
ons hele mensenbestaan.*

*Gij deelt het met ons, zo deelt Gij
uzelf aan ons uit voorgoed,
een mens om nooit te vergeten,
een God van vlees en bloed.*

BEGROETING

Toen Jezus van Nazaret afscheid nam,
heeft hij met brood in zijn handen
getuigd van zijn geloof in het leven –
heeft hij zijn beker met alles
wat hem heilig is overgedragen
aan die bij hem waren
en hem gingen overleven –
en heeft hen op 't hart gebonden
te doen wat hij heeft gedaan:
in 't volste vertrouwen Gods belofte,
's mensen zielsverlangen, waarmaken.

Veronica, Simon uit Cyrene en Galilese vrouwen volgden Jezus op zijn gang naar Golgota. Dat ook wij, in het uur van onze dood, omringd mogen zijn door mensen die ons lief zijn en ons helpen te geloven dat er – hoe dan ook – een nieuwe wereld vol licht, vrede en rust zal opengaan.

LIED

K. *Bloemen, mensen, ze komen en gaan
blijven kort, blijven lang;
ze hebben hun tooi, hun eigen trots.*

G. *Maar één is het leven,
uit één bron geboren,
van één adem bezielde,
als één brood gedeeld.*

K. *Dieren, mensen, ze kruipen en lopen,
rennen voor hun leven
en leggen zich ten slotte
moegestreden neer.*

G. *Maar één is het leven ...*

K. *Vogels, mensen, ze praten en zingen,
ze lokken en krijsen, tot ze mettertijd
allen verstillen.*

G. *Maar één is het leven ...*

VOORBEREIDING (naar Lucas 22:1-2.7-12)

Het ging Pasen worden. De stad was druk; de mensen nerveus. Jezus trok zich 's avonds terug op de Olijfberg buiten de stad, want hij werd gezocht, geschaduwde. Priesters en oudsten wachtten op een geschikt moment om hem uit de weg te ruimen, maar ze waren beducht voor het volk dat van hem hield. Jezus, tot voorzichtigheid gedwongen, stuurde er twee op uit, die hij een vage opdracht meegaf: 'In de stad loopt een man met een kruik water; volg hem waar hij binnengaat en zeg de huisbaas: De meester zoekt een plaats voor het paasmaal. Hij zal je een afgelegen plek wijzen, een zaal in de nok. Maak daar alles klaar.'

*De voorgangers gaan brood en beker, een kaars en
een bloem achterin het kerkje ophalen en op de
altaartafel plaatsen.*

LIED

*Hij breekt het brood
en neemt de dood
in eigen hand.
Hij geeft de wijn,
zijn stervenspijn,
ons in de hand.*

*Nu gaat zijn dood
als levensbrood
van hand tot hand.
Zijn stervenspijn
wordt vreugdewijn
in ieders hand.*

LEZING UIT HET EVANGELIE VOLGENS LUCAS (naar Lucas 22:15-27)

Hij ging met zijn vrienden aan tafel en zei: 'Ik sta er op dit paasmaal met jullie te eten, want ik ga sterven.' Dit was Petrus te machtig. 'Dat zal jou niet gebeuren' beet hij Jezus toe. Maar die viel tegen hem uit: 'Ga weg, dit is des duivels! Want een mens gaat heen zoals bepaald is.' Toen brak hij het brood en at het met hen. Hij nam zijn beker en droeg die over aan die hem gingen overleven.

Er ontstond paniek onder hen, want ze wisten niet hoe het nu verder moest en wie van hen het voortouw zou nemen. Hij zei alleen maar: 'Macht en majesteit treiteren het volk en laten zich desondanks weldoener noemen. Dit past jullie niet. Onder jullie moet de hoogste de minste zijn; de leider dienaar. Wie is de belangrijkste: de tafelheer of de tafeldienaar? De heer natuurlijk. Ik ben onder jullie de gediensstige.'

ORGELSPEL

De beker vullen.

GEBED AAN TAFEL

K. *Zijn laatste avond onder ons
heeft hij de beker, Gods belofte,
zijn bloedeigen leven aan ons nagelaten:
'Van de wijn drink ik niet meer
totdat in recht en liefde, licht en glorie,
Gods wereld is voltooid.'*

Lied

V. Voorwaar, ik zeg u:
Een herder is vertrouwd
met zijn schapen en zij met hem.
Ik heb een Vader die mij,
zoals ik jullie, als een herder trouw is.

Ik ben de goede herder.
Ik geef mijn leven voor mijn schapen.
Niemand neemt mij het leven af;
ik geef het uit mezelf.

Ik ben de wijnstok,
mijn vader de wijngaardenier.
Elke rank aan mij die vrucht draagt,
koestert Hij om nog meer vrucht.
Blijf met mij zoals ik met jullie.

Dit is mijn gebod:
hou van elkaar zoals ik van jullie.
Geen groter liefde dan
zijn leven geven voor de ander.

K. *Als brood gebroken is hij opgegaan,
van liefde gestorven, heeft in het graf
zijn einde niet, maar in U, mijn God,
zijn voltooiing gevonden.*

V. Hij sloeg zijn ogen op en zei:
‘Vader, mijn uur is gekomen.
uw woord is gesproken, uw weg
gegaan; uw naam is genoemd en
de mensen vertrouwd geworden.
Ontvang mij zoals een vader zijn zoon.

Die U mij hebt toevertrouwd,
ik smeed U, bewaar en spaar ze.
Ik doe een beroep op U, Vader:
laat ze één zijn met elkaar
zoals Gij met mij, ik in U.’

Hij nam brood, zegende, brak het
en zei: ‘Dit ben ik en ik verzeker je
dat ge zult eten en drinken aan mijn
tafel in Vaders huis. Neem en eet.’

Hij zegende de beker en zei:
‘Neem deze van mij over
en geef hem door;
want ik drink er pas weer van
wanneer alles zal zijn voltooid.

Doe wat ik heb gedaan
en maak waar, waarnaar je uitziet
en wat je voor vast is toegezegd.’

K. *Alwie eten van dit brood
het breken en delen met de ander,
zij houden de Heer in leven onder ons
zij zijn hem trouw – tot alles is*

BROOD EN BEKER DELEN

V. Door dit brood en deze beker te delen
verbinden wij ons met elkaar
en met een Mysterie dat ons allen omvat.

COMMUNIE

Orgelspel

ONZE VADER

Gezongen

*Onze Vader, die in de hemel zijt;
uw naam worde geheiligd,
uw rijk kome; uw wil geschiede
op aarde zoals in de hemel;
geef ons heden ons dagelijks brood
en vergeef ons onze schuld, zoals ook
wij aan anderen hun schuld vergeven.
En leid ons niet in bekoring,
maar verlos ons van het kwade. Amen.*

ZIJN UUR

V. Toen zij samen gezongen,
het brood gebroken en de beker
gedronken hadden, ging Jezus naar buiten –
met zijn vrienden om zich heen ...
bereid als ze waren hun profeet en
toekomstdroom tegen zichzelf en alle
machten in bescherming te nemen –
zo nodig met geweld,
dat wapen van de onmacht.
Maar hij zei: ‘Weg met die zwaarden;
wie ernaar grijpt komt erdoor om.’

Hij is naar buiten gegaan
en zijn vrienden – Petrus deed
het woord – verzekerden hem dat ze hem
nooit of te nimmer in de steek zouden laten.
Maar hij zei: ‘Nog voor de haan kraait
en we een dag verder zijn,

wordt de herder geslagen en
raken de schapen verstrooid –
wordt de wijnstok geknakt
en vallen de ranken af.
Wees elkaar straks tot steun.’

Hij ging naar buiten,
viel op de knieën en was bang.
Bedroefd en teleurgesteld als ze waren,
lieten zijn vrienden hem gaan en slapen.

Het was zijn uur, hij vocht het uit –
niet met zwaarden, niet met mensen,
maar met zichzelf – totdat hij kon zeggen:
‘Vader, uw wil geschiede.’

LIED

*De altaartafel leegmaken,
de lege beker plat neerleggen, richting het kruis.
Het witte kleed van het kruis afnemen
en kaarsen ontsteken.*

*Gij die de stomgeslagen mond verstaat
van alle stervelingen die wij zijn,
wij roepen U de naam toe van een mens,
Jezus, de zoon der mensen, uw geliefde.*

*Nooit sprak een mens als hij,
in hem verstonden wij uw bestaan,
de zin van ons bestaan.
Hij is uw woord geweest,
hij heeft volbracht alle gerechtigheid,
een mens voor allen.*

*Om zijnentwil zie ons dit uur bijeen.
Zie alle stervelingen van de wereld,
waar onze doden zijn, vermist, verwaaid,
vragen wij U: hebt Gij hen nog gezien?*

*Waarom genadeloos vernietigd worden,
de armsten van de wereld, uw geliefden;
waarom wij die met weinigen bezitten
wat allen toebehoort, uw woord niet doen ...*

GEDACHTENIS

Naar wie je bent geweest
is de wereld nog steeds op zoek.
Zoveel eeuwen zijn er overheen gegaan;
zoveel belangen hebben er gespeeld.

Hartelijk is naar je gevraagd en tegelijk
raakte je onder steen en staatsie bedolven.
Oprecht en eerlijk ben je nagevolgd en
evenzeer is er betweterig met je gesold.

Voor de een was je een godslasteraar;
voor de ander Gods Zoon.
De mensen zagen je als een weldaad;
hogerhand noemde je volksverlakker.

Er waren er die in jou
van kindsbeen af een belofte zagen
en ook dat het zou botsen; dat je
onvermijdelijk je hoofd ging stoten.

Toen je tegen de dertig liep verliet je
huis en haard, have en goed ...
Dit is jezelf blijkbaar
ook niet gemakkelijk gevallen.

Want alsof je jezelf wilde overtuigen,
zei je telkens weer en bleef je herhalen:
‘Wie huis en thuis stelt boven Gods wil,
die past Hém en míj niet.’

Je liet je niet bepraten
en deed omwille van je geweten
afstand van alles en iedereen; je had
niet eens een steen om op te zitten.

In Nazaret, het stadje van je jeugd,
kon je later niet meer komen.
Ze vonden je een ijdeltuit, zonderling
en bekogelden je met stenen.

Je week uit naar het noorden,
waar je bij het meer vissers trof
die wel iets in je zagen en hoopten
dat je met hen de wapens zou opnemen.

Maar gewapenderhand
is voor jou dodemanshand.
Jou ging het om Gods wil, om
het oprechte geloof van de vaders.

Niet macht, maar gerechtigheid; niet
kroon of troon, maar helpende hand.
Ze hebben je niet begrepen en
uiteindelijk in de steek gelaten.

KOORLIED

Gregoriaans

*Stabat mater dolorosa
juxta crucem lacrimosa
dum pendebat filius.*

De moeder stond door smart bevangen
en met tranen langs haar wangen
waar haar zoon gekruisigd hing.

PIËTA

Janneke Nijboer

Dit verdriet verscheurt me,
mijn stroom van tranen
slijten diepe geulen in mijn
lijf, in mijn hart, in mijn ziel.

Bloed van mijn bloed,
gebaard met pijn en kracht,
kind uit mijn schoot
gewrongen,
man geworden
en nu
dit
geschonden lichaam.

VOORBEDE

Die
eigen belang, recht en gelijk niet zoeken;
tijd en talent voor anderen óverhebben;
in hun beroep een roeping beleven –

die
voor de medemens alles veil hebben;
alle schepen achter zich verbranden
en louter op vertrouwen koersen –

die
hun geweten niet sussen
zich de mond niet laten snoeren;
macht en majesteit trotseren.

Bid, dat ze staande blijven,
de wereld niet ontvallen.

LIED

*... geen wereld maken die in vrede is,
een nieuwe orde van gerechtigheid.
Gij die ons hebt gezegd wat leven is:
te doen wat goed is, recht, elkaar bevrijden.*

*Gij die dit woord ons ingegeven hebt,
een bron van kracht en moed en zeker weten,
Gij die het licht in ons geschapen hebt:
dat niet de duisternis ons overmeestert.*

GEDACHTENIS

Je was een bloem, fel van kleur
en op z'n mooist in het wild;
een vrije vogel, door de wind gedragen;
een ziener, een doener, Gods man.

Je wilde niet doorgaan
voor zedenmeester of wetgeleerde;
je was een verteller die mens en leven
met hun eigen verhaal uitbeeldde.

Van bomen en bloemen,
wind en wolk las je het leven af.
In kindergen zag je de hemel;
in mensen-niet-in-tel keek Vader je aan.

Je ging met wie niemand wilde,
kwam waar geen mens zich waagde.
Je mocht gezien worden met mensen
beklad en door het slijk gehaald.

Wie ontredderd de moed verloren
wees je op de bomen in 't veld:
hun twijgen worden zacht, botten uit;
lente, nieuw leven staat voor de deur.

Je hielp lammen overeind,
bracht melaatsen terug in de kring.
Zieken praatte je de straffende
vinger Gods uit het hoofd.

Wonderlijk wat je deed;
maar het is je door wet en weet
niet in dank afgenomen.
Staatsgevaarlijk, godslasterlijk, vonden ze.

Je kwam in de stad
waar wet en waarheid naar eigen hand
werden gezet en godsvrucht glom
van potsierlijk kleurloos vernis.

Je schrobde de tempel schoon
en veegde priesters de mantel uit.
Dat kon niet goed blijven gaan;
macht en pompa slikken dit niet.

Ze zijn je gaan schaduwen;
wachtten op het juiste moment
om je op te pakken, te ruimen
en je naam voor altijd weg te poetsen.

KOORLIED

*Cujus animam gementem
contristatam et dolentem
pertransivit gladius.*

En het was haar in haar lijden
of een zwaard haar kwam doorsnijden
dat dwars door het hart heen ging.

VOORBEDE

Die
te lijden hebben
onder onrecht en armoede,
die zuchten onder het kwaad.

die
het lijden van anderen
verlichten, hun kruis helpen dragen.

voor
vluchtelingen, op zoek naar vrede,
vreemdelingen, rondzwalkend op zee,
onderweg naar ergens een onderdak.

voor
die nergens welkom zijn,
waar het groepsegoïsme
van 'eigen volk eerst' floreert.

Die
een beker vol lijden
tot de bodem moeten leegdrinken,
dat zij hun godsvertrouwen behouden.

Bid, dat zij vrede vinden
en licht dat nooit meer dooft.

LIED

*Dat niet het laatste woord is aan de dood,
Gij die tot hier ons vasthoudt in het leven,
Gij die ons afgestemd hebt op uw stem,
Gij die ons hebt geschapen naar U toe,*

*Gij die ons zocht, nog voor wij om U riepen,
Gij die gezegd hebt dat Gij ons zult vinden,
wij roepen U de naam toe van een mens,
Jezus, de zoon der mensen, uw geliefde.*

GEDACHTENIS

Soms wilde je alleen zijn
om op krachten te komen.
Je trok de woestijn in
om in de leegte jezelf te vinden.

Soms zocht je het weidse strand
om – even weg uit alle rumoer –
te dromen van de overkant
en naar de stilte te luisteren.

Soms ging je een berg op om je visioen
te koesteren, je vertrouwen te voeden,
je Vader te raadplegen en op de hoogte
te komen van wat Hij met jou vóórhad.

Soms ging je het water op
en voelde bij het gieren van de wind
en het klotsen van de golven
hoe kwetsbaar mensen zijn.

Je hebt afscheid genomen,
je testament geopend: 'Ik deel
met jullie het leven waarvan Liefde
het hart is, in Wie alles wordt voltooid.'

Je hebt je beker, zoet en zuur.
overgedragen aan die bleven
en hen daarmee op het hart gedrukt
Gods belofte te gaan wáármaken.

In de Hof van Olijven
heb je erom geschreeuwd
dat de beker van het lijden
aan je voorbij mocht gaan.

Aan het kruis kon je
ten slotte in overgave bidden:
'Vader, in uw handen, bij U
leg ik me neer.'

Tot meer is een mens niet in staat.
Je hebt ervoor moeten vechten
maar voelde je uiteindelijk gedragen,
thuis en geborgen in die Leeft.

Vanaf toen moet de wereld beseffen,
dat Liefde het hart van alles is en
dat wie uit liefde geeft en leeft
God en Goed openbaart.

KOORLIED

*Quis est homo qui non fleret
matrem Christi si videret
in tanto supplicio?*

Wie wordt het niet te veel
bij het zien van Jezus' moeder,
zo ontdaan?

VOORBEDE

Die
pijn hebben, gekwetst zijn
naar ziel of lichaam,
dat wij hen en zij ons nabij blijven.

die
getroffen door terreur en oorlogsgeweld
hun identiteit en vrijheid dreigen te verliezen,
dat zij hun trauma's te boven mogen komen.

die
waar ter wereld ook,
zuchten onder de groten en rijken der aarde,
die doen alsof ze zo goed als god zijn.

die
wereldwijd honger en dorst bestrijden,
voor recht en vrede hun leven riskeren,
een weg naar de toekomst banen –

die
brood en beker, zoet en zuur.
hun leven lang met ons deelden
en ons in de dood zijn voorgegaan –

Dat wij hen en zij ons nabij blijven.

VAN ALLES ONTDAAN

*Paars kleeft over
het kruis.*

SLOTGEBED

Gezongen

J. *Gij die geroepen hebt 'licht'
en het licht werd geboren
en het was goed, het werd
avond en morgen tot op vandaag.*

K. *Gij die geroepen hebt 'o mens'
en wij werden geboren,
Gij die mijn leven zo geleid hebt
tot hiertoe, dat ik nog leef.*

G. *Omdat Gij het zijt, groter dan ons hart,
die mij hebt gezien, eer ik werd geboren.*

K. *Gij die liefde zijt diep als de zee,
flitsend als weerlicht
sterker dan de dood,
laat niet verloren gaan één mensenkind.*

*Gij die geen naam vergeet,
geen mens veracht,
laat niet de dood die alles
scheidt en leeg maakt, laat niet
de tweede dood over ons komen.*

G. *Omdat Gij het zijt, groter dan ons hart,
die mij hebt gezien, eer ik werd geboren.*

J. *Voor allen die gekruisigd worden
wees niet niemand,
wees hun toekomst ongezien.*

- K. Voor mensen die van U
verlaten zijn, voor allen
die hun lot niet kunnen dragen,
voor hen die weerloos zijn
in de handen van de mensen.*
- J. Voor uw naamgenoten in ons midden:
vluchtelingen, vreemden
wees niet niemand.*
- K. Voor hen die kracht uitstralen,
liefde geven recht doen,
dat zij staande blijven in ons midden.*
- G. Omdat Gij het zijt, groter dan ons hart,
die mij hebt gezien, eer ik werd geboren.*
- J. Gij die tegen alle schijnbaar
noodlot in ons vasthoudt,*
- K. Gij die vreugde schept in mensen,
Gij die het woord
tot ons gesproken hebt,
dat onze ziel vervult,*
- J. laat ons niet leeg en verloren
en zonder uitzicht,*
- K. doe ons open gaan
voor het visioen van vrede
dat sinds mensenheugenis ons roept.*
- G. Omdat Gij het zijt, groter dan ons hart,
die mij hebt gezien, eer ik werd geboren.*
- K. Verhaast de dag van uw gerechtigheid,
zie het niet langer aan
dat her en der in deze wereld
mensen gemarteld worden,
kinderen gedood;
dat wij de aarde schenden
en elkaar het licht ontroven.*
- Zoals een hert reikhalst
naar levend water, doe ons zo
verlangen naar de dag dat wij,
nu nog verdeelde mensen,
in uw stad verzameld zijn
in U verenigd en voltooid
in U vereeuwigd.*

- J. Gedenk uw mensen,
dat zij niet vergeefs geboren zijn.*
- G. Omdat Gij het zijt, groter dan ons hart,
die mij hebt gezien, eer ik werd geboren.*

BIJ HET KRUIS

Janneke Nijboer

Mogen wij
schuilen,
verbergen,
dicht tegen je aan,
met mijn pijn,
met haar verdriet,
met zijn eenzaamheid,
met onze wanhoop.
Op de plek waar
jij het meest
geleden hebt.

In het zuchten van
jouw laatste adem
hoor ik een breekbaar: 'Ja.'

Dan begint het bidden,
noemen naam voor naam.
van wie even moeten schuilen
dicht tegen jou aan.

Draag ons samen door het donker,
ga ons voor, jij helder licht,
wees voor ons de deur naar morgen,
waar het leven als nieuw begint.

EEN GROET

Lied en gebaar

*De voorgangers brengen als eersten een groet aan
het kruis en verlaten via het zijpad in stilte het
kerkje. Daarna komen alle kerkgangers naar voren,
groeten het kruis en gaan via het zijpad in stilte weg.
Onderwijl wordt een lied gezongen. Daarna brengen
de koorleden een groet aan het kruis.*

*Hoe eenzaam en verlaten
sta jij daar voor de dood.
Geen mens om mee te praten,
je angst is veel te groot.*

LIED

*Je reikt nog naar je vrienden,
hun warmte die nog lacht.
En vóór je ligt het donker,
het zwarte van de nacht.*

*Wie zal ooit kunnen weten
wat door jou is gegaan
toen jij geboeid, geketend,
terecht hebt moeten staan
voor hen van wie jij aanneemt
dat zij je broeders zijn
die jij wilde bevrijden.
Je zwijgt in diepe pijn.*

*Bespot, beroofd, geslagen,
van misdaden beticht,
geen kleed meer om te dragen,
prooi van een volksgericht
en boze tongen spreken
gemene lastertaal,
om zo je naam te breken,
dood moet jouw godsverhaal.*

**Goud straalt dit kruisje
tegen de achterwand
van het oude kerkje in Helvoirt.
Zo eenvoudig en zo ver van ons vandaan.
Als een gekroond licht wacht het hier op ons.
Het verbindt onze gedachten en schenkt ons een
gevoel van thuiskomen en hervinden.
In dit teken komen wij bijeen
en herkennen we elkaar.
Met onze handen slaan wij gezamenlijk
de zegenbede en gaan weer op pad
om terug te komen.**

Cees Akerboom

VERANTWOORDING

Deze viering is samengesteld door de Liturgische Werkgroep van Open Kerk Helvoirt. Daarbij is geput uit een lange en rijke traditie.

Lectoren: Inge Goossens, Nicole Mariën en Margriet Hermans.

Koor onder leiding van Marcel Zagers.

Organist: Ruud Verbunt.

LIEDKEUZE

- A 149 Het brood in de aarde gevonden,
Huub Oosterhuis / Albert de Klerk.
- A 71 Bloemen, mensen, ze komen en gaan,
Peer Verhoeven / Willem Vogel.
- P 18 Hij breekt het brood,
Henk Jongerius / Vincent Novello.
- A 6 Zijn laatste avond onder ons,
Peer Verhoeven / Parry.
- A 76 Onze Vader,
Rimsky Korsakov.
- P 7 Gij die de stom-geslagen mond verstaat,
Huub Oosterhuis / Antoine Oomen.
- P 3 Stabat mater, Trad.
- P 30 Gij die geroepen hebt 'licht',
Huub Oosterhuis / Antoine Oomen.
- P 58 Hoe eenzaam en verlaten,
Yvonne van Emmerik / H.L. Hassler.

AFBEELDING

World Press Photo 2024, fotograaf: Mohammed Salem, Inas Abu Maamar wiegt het lichaam van haar nichtje Saly (5 jaar), dat omkwam in Gaza.